

Fiskeri- og kystdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

Tollbugata 35, 0157 Oslo
Telefon 21 02 34 00
Telefaks 21 02 34 01

Kontingentkonto 8380 08 68621
Bankkonto annet 8380 08 68605

post@forskerforbundet.no
www.forskerforbundet.no

Foretaksnr 971 422 505

Deres ref:

Vår ref:

Vår dato: 31.01.2005, BTB

Høring ”Samlet innsats –ny struktur”

Det vises til brev av 14.12.04 hvor det bes om innspill til innstillingen ”Den blå-grønne matalliansen”. Norsk forskerforbund beklager at forbundet som en av de største fagforeningene blant de berørte institusjonene ikke er blant høringsinstansene. Forskerforbundet forutsetter at forbundet og forskerne blir tatt med på råd i den videre prosessen, både i forhold til videre utredning, politiske beslutninger og i forhold til eventuell gjennomføring av endringsprosesser som berører ansatte.

Norge har flere sterke fagmiljø innenfor matområdet, noe som også blir beskrevet i innstillingen. Forskerforbundet etterlyser derfor en grundigere analyse som grunnlag for de omfattende forslagene som fremmes i rapporten. Vi savner oppdaterte gjennomganger av de ulike forskningsinstituttene og hvordan de løser oppgavene sine. Utvalget dokumenterer heller ikke at sektoren har problemer som krever radikale endringer i styringsstruktur eller tilknytningsform. I tillegg er det grunn til å stille spørsmål ved hvorfor innstillingen har valgt å fokusere på et begrenset antall forskningsinstitutter.

Norsk forskerforbund beklager at utvalgets innstilling mangler et forskerperspektiv i sine vurderinger og forslag. Dette kan skyldes manglende involvering av forskere, og/eller representanter for forskerne i prosessen så langt. I forslagene fra utvalget er det heller ikke lagt opp til representasjon av forskere verken i styret, i fellesorganet eller i konsernledelsen. Den manglende representasjon fra forskernes side kan også ha bidratt til å svekke rapporten ved at den blir lite konkret når det gjelder konsekvenser for de enkelte institutter og de ansatte. Dette gjør at det blir vanskelig å ta stilling til de enkelte forslagene. Forskerforbundet anbefaler at spørsmålene utredes nærmere før eventuelle endringstiltak iverksettes.

KOMMENTARER TIL DE FIRE PUNKTENE I HØRINGSBREVET:

Etableringen av en fellesarena

Norsk forskerforbund anser forslaget om å etablere en fellesarena for sektoren som positivt, men mener det er avgjørende at forskerne blir representert i samarbeidet. For å kunne støtte forslaget er det også avgjørende hvordan fellesarenaen skal organiseres og gjennomføres.

Opprettingen av et infrastrukturselskap for havbruksstasjonene

Havbruksstasjonene er nødvendige for forskningsvirksomheten og må, uavhengig av organisering og tilknytningsform, både være lett tilgjengelig for forskerne og være kundeorientert overfor brukergruppen. Utvalgets forslag om opprettelse av et infrastrukturselskap begrunnes ikke i en analyse av dagens driftssituasjon og hvilke problemer selskapsendringen skal løse.

Innføring av skille mellom næringsrettet og forvaltningsrettet forskning

Forskerforbundet mener at det foreslåtte skillet mellom næringsrettet og forvaltningsrettet forskning kan være problematisk. Det er blant annet utstrakt grad av faglig overlapping mellom næringsrettet og forvaltningsrettet forskning, og forskningsresultatene vil ofte kunne ha relevans både innenfor næringslivet og forvaltningen. Skillet er derfor mer i navnet enn i praksis. Dersom dette skillet skal gjennomføres, forutsetter det et nært samarbeid med de enkelte berørte institutt og fagmiljøene i den konkrete utformingen.

Samling av næringsretta forskning i et holdingselskap

Når det gjelder forslaget om å opprette et eget holdingsselskap, mener Forskerforbundet at dette er mangelfullt begrunnet i rapporten. Både behovet for opprettelsen av et slikt selskap og hvilke praktiske fordeler det skulle gi er ikke tilstrekkelig belyst. Dette kan representere et nytt ledelsesnivå med større avstand til de som utfører forskningen, særlig ettersom forskerne heller ikke er tiltenkt noen formell representasjon.

Det vises til vedlagte innspill fra Forskerforbundets lokallag ved Akvaforsk, Fiskerforskning samt ved Matforsk.

Med vennlig hilsen
Norsk forskerforbund

Kari Kjenndalen
generalsekretær

Bjørn T. Berg
rådgiver

Uttalelsen med vedlegg er også sendt elektronisk
3 vedlegg

Forskerforbundet ved Fiskeriforskning

9291 Tromsø

280105

Forskerforbundet

Innspill til Forskerforbundets høringsuttalelse til ”Samlet innsats og ny struktur” om Den blågrønne matalliansen

Forskerforbundet ved Fiskeriforskning vil først kommentere Bergesenutvalgets fire forslag. Vi vil deretter påpeke noen viktige prinsipper som bør ligge til grunn for den videre diskusjon, samt gi noen mer generelle kommentarer.

1) Den blågrønne matalliansen

En fellesarena hvor næringsrettet forskning, brukere og finansiører kan diskutere overordnede problemstillinger og samarbeidsmuligheter er en god ide. Det er viktig at dette blir en arena hvor forskere møtes, og hvor de også kan møte næring, departement og finansiører. Samarbeid innen forskning oppstår når forskere ser at komplementær kompetanse finnes og at samarbeid til felles nytte kan realiseres gjennom gode finansieringsmodeller. Eksempler på dette er Canadas og EUs modeller for å legge til rette for etablering og vedlikehold av forskernettverk på tvers av institusjoner og landegrenser. Begrensningene for slikt samarbeid i dag ligger snarere i finansieringsmodeller enn i (mangelen på) administrative overbygninger.

I utformingen av nye samarbeidsarenaer anbefales det imidlertid at det foretas en evaluering av erfaringene med slike samarbeidsarenaer innenfor Norges forskningsråds tre blågrønne forskningsprogram: Næringsmiddelprogrammet, Kyst og bygdeutvikling og Marked og samfunn. Forskernes erfaringer med de blågrønne arenaene er at det har oppstått få faglige koblinger mellom blå og grønn sektor.

2) Infrastrukturselskap for havbruksstasjonene

Erfaringene etter utskillelsen av Havbruksstasjonen i Tromsø som et eget selskap, eid av de to største brukerne, er gode. Som et selvstendig selskap har Havbruksstasjonen blitt mer kundeorientert, slik at brukerne har fått tatt aktivt del i utviklingen av stasjonen. Selskapet har samtidig tilpasset driften til driftsgrunnlaget.

For forskningen er det viktig at infrastrukturen finnes i regionen og at tilbudet kan tilpasses behovet. Om markedsorientering og kapasitetstilpasning foretas av de enkelte havbruksstasjonene som selvstendige enheter eller i et felles infrastrukturselskap er mindre viktig.

3) Skille mellom næringsrettet og forvaltningsrettet forskning

Oftest er det slik innenfor fiskerinæringen at problemstillinger knyttet til næringsutvikling og mulighetene for å utvikle innovasjoner for kommersialisering forutsetter inngående kompetanse og kunnskaper om hvordan forvaltningen av naturressursene fungerer. I noen tilfeller er forskningens målsetting derfor relevant både for forvaltningsapparatet og for næringslivet. Eksempelvis vil arbeidet med forvaltningsrettede problemstillinger, som for

eksempel fangstreguleringer og høstingsregimer, gi viktige innspill til myndighetene, men det gir også grunnlag for en betydelig næringsrettet forskning og anvendelse.

Skillet mellom forvaltningsrettet og næringsrettet forskning er således ikke uproblematisk, og det er viktig at arbeidsfordelingen klargjøres av Fiskeri- og kystdepartementet og de berørte instituttene i fellesskap.

4) Næringsrettet forskning samles i et holdingselskap

Et konsern eid av ”næringslivsfokuserte interessenter”, med flertall av næringsaktører i styret, kan høres sunt ut for et næringsrettet forskningsinstitutt. Men det er viktig å huske på at blå og grønne næringsaktører har store interessemotsetninger. Dette vil føre til ulik vilje til å prioritere forskningsproblemstillinger knyttet til for eksempel handelspolitikk, internasjonalisering og internasjonal markedsføring, tilnærming til det norske markedet og vektleggingen av helsemessige aspekter i markedsføringen. Fokus på landbrukets problemer kan føre til en nedprioritering av faktorer som er vesentlige for utviklingen av marin sektor, og vice versa. I tillegg vil interne dragkamper om forskningsmidlene være uheldig for arbeidsmiljø og samarbeidsforhold i et eventuelt nytt konsern. At forskningsmidler fordeles etter interne maktkamper, og i mindre grad etter faglig begrunnede og kvalitetssikrede søknader, vil neppe bidra til å styrke forskningen.

En konserndannelse innebærer et ekstra ledelsesnivå, med økt byråkratisering og høyere kostnadsnivå som resultat. Utvalget har ikke godtgjort hvordan dette skal føre til kostnadseffektivisering. Flere ledelsesnivåer vil også føre til større avstand mellom prosjektkjøper og forsker, og svekke den kommunikasjon mellom forskning og næring som er nødvendig for god næringsrettet forskning. Strategiske allianser med samarbeid på forskernivå er en langt mer effektiv og fleksibel form, som i større grad sikrer at kompetansen tilpasses det som kreves i det enkelte oppdrag.

Kunnskap om hele den marine verdikjeden er nødvendig i de kompliserte prosesser det er å omsette naturbaserte ressurser til konkurransefortrinn for bedrifter. Blå og grønn sektor har svært ulike verdikjeder, og svært ulike behov og forutsetninger for innovasjon, produktutvikling og markedsarbeid. Utvalgets forslag om organisering av den næringsrettede forskningen i separate selskaper omkring fagtemaene biologi, teknologi og foredling vil svekke mulighetene for helhetlig verdikjedetenking. (Det er forøvrig interessant å merke seg at utvalget etter hvert tok ”verdikjedebasert forskning” inn som et honnørord, mens forslagene i innstillingen går i motsatt retning.)

Prinsipper for alternativ organisering

Forskerforbundet ved Fiskeriforskning vil påpeke at grunnlaget for flere av valgene i innstillingen er svakt. Blant annet er forholdet til andre fagdisipliner med betydelig relevans for fiskeri- og havbruksnæringen ikke diskutert. Utvalget har vurdert synergieffekter ved samorganisering med grønn sektor, uten å skjule til den marine forskningens behov for faglige relasjoner til et mye videre spekter av forskningsinstitusjoner.

Den fremtidige organiseringen av den marine næringsrettede forskningen må ta utgangspunkt i den marine kunnskapsplattformen, hvor det legges til rette for økt samordning og samarbeid mellom institusjonene i kystaksen. En strategisk allianse mellom de marine institutter vil

tjene forskningen bedre enn en stivbent og kostnadsdrivende konsernmodell i et blågrønt forskningsmonopol.

Norsk fiskeri- og havbruksforskning vil dermed også kunne gis en mye klarere profil som et tungt nasjonalt satsingsområde. Dette er også i samsvar med nasjonale satsinger over flere år, uttrykt både gjennom Fiskeri- og kystdepartementet og Norges forskningsråd. I internasjonal sammenheng vil det være lettere og mer strategisk riktig å profilere særegen forskningstygde på marin sektor enn å hevde seg innenfor generell matforskning.

Når krybben er tom bites hestene

Utvalget peker på forskningsmiljøers behov for en viss ”kritisk masse”. Når forskningsmidler fordeles er det viktig at kvaliteten sikres gjennom reell konkurranse blant kvalifiserte søknader. Samtidig må det utvises vilje til strategisk og langsiktig satsing for å bygge opp internasjonalt konkurransedyktige miljøer. Det kan innebære at konkurransen om forskningsmidlene begrenses til noe færre miljøer, slik at midlene ikke brukes til å bygge opp spredt og tynn kompetanse. Den struktur som foreslås av utvalget er ikke egnet til å hindre at forskningsmidler smøres tynt utover, da de miljøene som henter ”tynne” midler ikke er omfattet av den blågrønne alliansen.

Et annet ressursødende element ved dagens forskningsfinansiering er at det ofte brukes like stor samlet innsats til søknadsskriving som potten som er til fordeling. Det er åpenbart en utfordring å utforme prosesser som er kostnadseffektive og samtidig sikrer at de kvalitativt beste forskningsprosjekter finansieres. Men dette er en utfordring man ikke kommer utenom om målet er mer effektiv bruk av forskningsmidlene. Her er effektiviseringspotensialet stort, og dette er problemstillinger man bør ha diskutert før man diskuterer omorganiseringer.

Åpen prosess?

Forskerforbundet ved Fiskeriforskning konstaterer at Bergesen fremstiller arbeidet med den blågrønne allianse som en åpen prosess¹. Forskerne ved de berørte institutter har ikke på noe tidspunkt før den offisielle presentasjonen av utvalgets innstilling blitt spurt om innspill til utvalgets arbeid.

En analytisk tilnærming til løsning av forskningspolitiske problemstillinger ville være å ta utgangspunkt i aktuelle problemer, skissere årsaker og mulige løsningsforslag og så velge blant disse. I denne prosessen har man tatt utgangspunkt i løsningen, samordning mellom blå og grønne forskningsmiljøer, for så å lete etter begrunnelser som kan rettferdiggjøre samarbeidsmodellene.

Utgangspunktet for arbeidet burde heller ha vært å analysere hva som kan gjøres for å gjøre forskning innen marin sektor og landbrukssektoren bedre. Metodisk ville det ha svart seg å ta seg tid til å spørre de som faktisk skal utføre den forbedrede forskningen, nemlig forskerne. Da ville man fått flere perspektiver på utfordringene for sektoren, og flere forslag til løsninger.

Det er ikke åpenbart at de foreslåtte tiltak ville være de første som kom fram.

¹ Det kan *en passant* bemerkes at det under den direkteoverførte presentasjonen av utvalgets forslag brøt ut allmenn latter da Bergesen fremstilte prosessen som åpen.

NOTAT – 20. januar 2005

Til Matforsks ledelse fra Forskerforbundet ved Matforsk

Kommentarer til:

Samlet innsats og ny struktur. Innstilling fra styringsgruppen oppnevnt av Fiskeri- og kystdepartementet og Landbruks- og matdepartementet

Forskerforbundet ved Matforsk står i hovedsak bak uttalelsen fra NITO 18/1 2005, Tekna 19/1 2005 og støtter også synspunktene fremført av Øyvind Fylling-Jensen i sitt innlegg til Rådgivende Utvalg 18/1 2005.

Tanken bak å etablere *Den blå-grønne matalliansen* for de forskningsaktørene som forsker på mat, synes umiddelbart god. Om maten kommer fra land eller jord burde være uinteressant og ikke et grunnlag for grenseoppgang mellom forskningsinstitutter/miljøer. Dette er også i tråd med innføringen av *Mattilsynet*.

Våre betenkeligheter går mest på at vi ikke helt deler styringsgruppas optimisme når det gjelder den praktiske gjennomføringa. Vi er spesielt kritiske til å opprette et holdingselskap for de næringsrettede forskningsinstituttene. Det er mange uklarheter i innstillingen om hvordan det skal organiseres og fungere. Et absolutt minstekrav er å gjennomføre en konsekvensutredning umiddelbart og før noe som helst vedtas om et holdingselskap. Vi minner om at det tar tiår å bygge opp forskningskompetanse, men det går fort å rasere den. Et punkt er bemannings situasjonen: vi ser for oss en utvidet administrasjon og et forsøk på kutt i forskningsstaben. Dette poenget uttrykkes ikke eksplisitt, men vi synes å lese det mellom linjene. Omorganisering som omfatter institusjoner fordelt over hele landet vil ofte føre til flytting av ansatte, noe som erfaringsmessig fører til en nedbygging av enkelte arbeidsområder.

Målt i antall institusjoner vil alliansen ha en kraftig blå overvekt. Vi mener det kan være grunn til å frykte at Matforsk kan bli skviset ut av fiskeområdet, et område vi mener vi har en viss kompetanse på. Dette gjelder ikke bare ren fiskefaglig kompetanse, men kanskje vel så viktig er den kompetansen vi har når det gjelder for eksempel generell kjemi/mikrobiologi, sensorikk, hurtiganalysemetoder, emballasje, forsøksplanlegging og andre statistiske og data-analytiske metoder.

Vi lurer på hvorfor bare 8-9 av de over 30 institutter som på 1990-tallet ble identifisert som forskningsinstitutter innen matområdet inngår i innstillingen om blå-grønn matallianse. For eksempel drives det slik forskning også ved bl.a. SIFO, NILU, Vestlandsforskning, Stiftelsen Østfold-forskning og NBIR.

Blå-Grønn Matalliansen Synspunkter fra FF i AF

I Bergesen-innstillingen om den Blå-Grønne matalliansen er målet å lage et slagkraftig og robust nasjonalt forskningssystem som kan hevde seg i internasjonal konkurranse og som har en tett kopling til universitetene. Bakgrunnen var at forskningen i dag preges av mange små aktører, og ressursødende nasjonal konkurranse som yter fragmentert innsats. Man la derfor vekt på sterkere næringslivsinnretning av forskningen, høy vitenskaplig kvalitet, høyere effektivitet, internasjonal konkurranse, verdikjedebasert tilnærming og samarbeid med universitetene og de vitenskapelige høyskolene.

For de 9 berørte instituttene foreslås det en ny struktur hvor det skilles mellom infrastruktur, forvaltningsrettede og næringsrettede oppgaver. Et infrastrukturselskap foreslås å overta instituttene, men også universitetenes og andres havbruksstasjoner, den forvaltningsrettede virksomheten skilles ut i egne institutter, mens det næringsrettede virksomheten samles i et holdingselskap. Den Blå-Grønne Matalliansen blir et rådgivende og koordinerende fellesorgan for de berørte instituttene, universitetene, departementene, Forskningsrådet, og forskningsfondene som skal ledes og administreres av Norges Forskningsråd.

Holdingselskapet skal arbeide for å overta eierinteressene i Akvaforsk, Fiskeriforskning, en utskilt del av Havforskningsinstituttet, Matforsk, Norconserv, og Sintef Fiskeri og havbruk, som på sikt skal utgjøre handlekraftige datterselskaper. Det anbefales at næringslivet har flertall i styret i holdingselskapet. Argumentet for å danne et aksjeselskap som skal eie og drive havbruksstasjonene er å hindre overetablering.

Vårt overordnede mål er det som gagnar nasjonen Norge. Det fordrer at alle må løfte blikket fra sin egen navle og se større perspektiver. Vi er små i verden. Skal vi hevde oss forskningmessig, må vi fokusere på områder der vi er konkurransedyktige. Vi vil derfor framheve vårt slagkraftig forskningsmiljø innen havbruk og akvakultur. Det publiseres mye, og vi har internasjonal anerkjennelse. Det er innenfor denne primærnæringen vi kan forvente oss vekst. Havbruk og akvakultur må derfor ha en tydelig plass dersom nye organisasjonsstrukturer innenfor instituttsektoren skal etableres.

Tilbakespill på 4 hovedpunkter i Innstillingen

1. Innstillingen om den blå-grønne matalliansen en et forsøk på å samle og koordinere forskning. Det tror vi Norge vil være tjent med. Det vil være lettere å framstå som et stort og slagkraftig miljø, enn mange små enheter med begrenset økonomi til markedsføring. Vi ønsker derfor et slagkraftig og robust nasjonalt forskningssystem innen dette området velkommen. En samordning av den nasjonale forskningen innen akvakultur, fiskeri og næringsmiddelområdet kan føre til en forsterkning av den internasjonale posisjonen landet har på disse feltene. Vil være tjent med en institusjonell overbygning og et dynamisk og framsynt eierskap og styre som gjør de prioriteringer som trengs for å forsterke fagmiljøene det skal satses på og hente ut de ønskede synergieffekter.

Om den blå-grønne matalliansen er svaret på dette gjenstår imidlertid å se. Det foreligger lite spesifikk kunnskap i innstillingen om hvordan prosessen skal gjennomføres, og hvordan hvert enkelt institutt berøres. Vi savner konkretisering av ansvarsfordeling og regionale føringer. Uten konkretisering av disse punktene ser vi at det kan bli vanskelig å gjennomføre en effektiv og hensiktsmessig prosess. Når det gjelder Universitetenes rolle som eiere, er de på

mange områder konkurrerer med de fleste av de berørte instituttene. For stor kontroll fra universitetene vil derfor være uheldig, da de kan komme i interessekonflikt.

Vi tror at faglig begrunnede struktur endringer der framtidig internasjonal konkurransevne er hovedfokus, vil være av det gode. Ender dette opp i den debatt der regionale særinteresser og politisk markeringsbehov blir sentralt, ser vi ikke at resultatet kan bli bra.

Det er viktig for god forskning og forskningssamarbeid at rammebetingelsene er på plass, og at de er like for alle forskningsinstituttene. Det er et forventet resultat av å etablere den Blå-grønne alliansen. Det eksisterer allerede mye godt samarbeid mellom forskningsinstituttene. Jevnere og bedre økonomiske rammebetingelser vil bedre dette ytterligere. Men trenger vi å etablere en slik stor og tung organisasjonsstruktur for å jevne ut og bedre de økonomiske rammebetingelsene? Om en Blå-grønn allianse resulterer i synergieffekter gjenstår å se.

Det vil ha stor betydning at prosessen med å etablere dette nasjonale forskningssystemet får en hurtig men kontrollert framdrift. Dessverre har prosessen vært plaget av en del støy i forhold til regionale interesser og posisjonering i en prematur lokaliseringdebatt vedrørende hovedkontor. Vi tror imidlertid ikke dette er avgjørende for suksess, selv om det var naturlig å lokalisere et hovedkontor der hovedaktiviteten vil foregå. Derimot er det viktig at prosessen og siden selskapet ledes med fast kurs slik at fagmiljøene kan forsterkes uten at omstillingene får negative effekter for det interne samarbeidsklimaet. I denne fasen bør det holdes et klart fokus på gjennomføring av prosessen, og å forhindre at den forkludres av underordnede interesser. Det verste som kan skje i forhold til forskningskvalitet og internasjonal posisjon er at man stikker kjepper i hjulene for den videre framdriften.

2. Utskilling av stasjonene i et egen infrastrukturselskap

En ny organisasjonsstruktur må sørge for at ikke bare den fysiske, men også at den organisatoriske nærheten bevares mellom de som skal forske og de fasiliteter forskerne må benytte. Argumentet for å danne et aksjeselskap som skal eie og drive havbruksstasjonene er å hindre overetablering. Det burde ikke være nødvendig da en slik interesse kan ivaretas av holdingselskapet. Det er uansett nødvendig at nærhet mellom forskere og fasiliteter ivaretas også om stasjonene skilles ut i et eget selskap, da forskningsstasjonene er det viktigste forskningsverktøyet innen den næringsrettede forskningen. Dessuten vil ubemannede forskningsstasjoner ikke bidra til god utnytting av forskningsstasjonene.

3. Skille mellom forvaltningsrettet og næringsrettet forskning kan være hensiktsmessig. Det er imidlertid viktig at det ikke bygges opp vanntette skott mellom disse områdene da det er mye faglig overlapping. Forskjellene ligger mye i hvordan faget anvendes.

4. Samle næringsrettet forskning i et holding-selskap vil være hensiktsmessig dersom underenhetene har næringsrelevant fokus. I iveren etter å spleise mat og fiskeri bør man huske at den norske akvakulturnæringen er det nærmeste vi i dag kommer en suksessfull synergi mellom de blå og grønne forskningsområdene. Selv om både næringsmiddel- og fiskeriforskningen er viktige støttepillarer, vil akvakultur spille en vesentlig rolle i den globale matvareproduksjonen de nærmeste tiårene.

Innen havbruk og akvakultur har vi et slagkraftig forskningsmiljø landet sett under ett. Det publiseres mye, og vi har internasjonal anerkjennelse. Det er innenfor denne primærnæringen vi kan forvente oss vekst. Havbruk og akvakultur må derfor ha en tydelig plass i et holdingselskap for å støtte opp under at Norge med sin sterke posisjon satser på å spille en

viktig rolle i den videre utviklingen. Dersom hovedfokus blir på fiskeri og forvaltning, vil Havbruk og akvakultur lett havne mellom to stoler.

Vi foreslår derfor at et av datterselskapene heter 'Næringsrettet forskning innen akvakultur' eller lignende.